

Прибуткова соя

У новому сезоні посівні площі під соєю скоротяться через коливання цін. Однак навіть за таких умов культура буде рентабельною

ОЛЕКСАНДР МАСЛАК, експерт-дорадник, канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту Сумський національний аграрний університет

За обсягами виробництва олійних культур в Україні соя поступається тільки соняшнику. За офіційною статистикою, у структурі посівів 2019 року соя досягла майже 6% (1,6 млн га). Якщо у 2000 році її валовий збір становив усього 64 тис. тонн, то у 2018-му він досяг рекордних 4,5 млн тонн, а середня врожайність культури за цей період коливалася від 18 до 25 ц/га. Торік з 1 га зібрали в середньому по Україні 22,9 ц, а загалом валове збирання сої становило 3,7 млн тонн і поступалося попередньому на 17%. Незважаючи на це, сучасні результати господарювання дозволили Україні ввійти та закріпитися в десятці найбільших світових виробників сої.

Оскільки соя має потребу у великій кількості вологи, її вирощують у центральних областях – Полтавській, Кіровоградській, Вінницькій, Хмельницькій, Київській, Черкаській, а також на Півдні – в Херсонській. Понад 90% обсягів виробництва сої зосереджено в сільськогосподарських підприємствах.

Вирощена продукція здебільшого експортується. Обсягами експорту соєві боби поступаються тільки пшениці, кукурудзі та ячменю. Поточного сезону експорт сої

прогнозується в межах 2,4 млн тонн. До того ж останніми роками в Україні активно розвивається переробка сої на олію та корми. В країні працює близько 200 переробних підприємств різних потужностей, а їхня продукція має попит як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках.

Світовий ринок

Соя вважається основною олійною культурою у світі й має найбільшу частку в структурі світового виробництва олійного насіння. За підсумками минулого сезону виробництво соєвих бобів становило 59% у структурі світового виробництва олійного насіння, тоді як ріпаку – 12%, а соняшнику – понад 9%. Сою вирощують у 75 країнах, найбільшими з яких є США, Бразилія, Аргентина та Китай. За прогнозами Міністерства сільського господарства США (USDA), у 2019/20 маркетинговому році виробництво сої становитиме 341,8 млн тонн, що поступатиметься попередньому сезону на 16,9 млн. Збільшення виробництва відбудеться в Бразилії, Китаї та Парагваї. При цьому зворотна тенденція спостерігатиметься в США, Аргентині, Індії та Канаді.

За даними USDA, світове споживання сої має тенденцію до зростання, і в цьому сезоні попит на соєві боби перевищить 350 млн тонн. Відповідно, світові кінцеві запаси зменшаться: за прогнозами, на кінець сезону до 102,4 млн тонн.

Зменшення обсягів виробництва вплине на підвищення активності світової торгівлі, й цього сезону обсяги світового експорту сої досягнуть майже 152 млн тонн. Основним експортером, як і раніше, буде Бразилія, частка якої перевищить половину світового експорту, тоді як частка США становитиме третину, Аргентини – 5%, Парагваю – 4%, Канади – 3%.

Найбільшим імпортером сої, як і раніше, буде Китай: нинішнього сезону обсяги

закупівель цієї країни становитимуть 58% світового імпорту, і у 2019/20 МР вони можуть зрости до 88 млн тонн. Отже, зростання попиту на сою у світі стимулюватиме нарощування обсягів її виробництва.

Вимоги до сої

Товарна соя має відповідати базисним технічним нормативам. Основними критеріями, за якими визначається якість сої, є вміст білка та олії. Так, масова частка білка в перерахунку на суху речовину має становити не менше як 35%, а частка олії – понад 12%.

Не менш важливими показниками є вологість і засміченість. Сухим вважається насіння сої з вологістю до 12%, за вологості 14,1–16% – вологим, а за 16 і більше відсотків – сирим.

На засміченість сої впливає наявність олійних і сміттєвих домішок. Чистим вважається насіння, у якому олійні домішки не перевищують 6%, а сміттєві – 2%. Зараженість шкідниками сої не дозволяється, крім зараженості кліщем не вище 1-го ступеня.

За надходження продукції на елеватори або власні склади виробників ці показники обов'язково контролюються. Насіння сої для експорту має бути здоровим, незараженим шкідниками, мати нормальний запах і колір; відповідати вимогам, документально зумовлених постачальником і покупцем.

Насіння сої

В останні роки на внутрішньому ринку переважали сорти сої закордонної селекції. Цьогоріч гібриди сої коштували в середньому від 18 до 23 тис. грн/т. Тонну елітного насіння культури вітчизняної селекції можна було придбати за 18 тис. гривень, першої репродукції – 16,1 тис. Загалом посівний матеріал, як правило, щонайменше вдвічі дорожчий за товарне насіння.

Сівба проводиться за прогрівання ґрунту до +10 °С, на глибину 4 см, за норми висіву від 130 до 150 кг, або 750 тис. – 1 млн насінин/га. Для розрахунку витрат на насіння (залежно від вартості придбання та затрат на доставку) потрібно знати норму висіву, що залежить від маси

1000 схожих насінин, кількості насінин на 1 га, а також чистоти й схожості цього насіння.

За сучасною заощадливою технологією вирощування сої використовуються сорти вітчизняної селекції. Тож за сівби насіння сої типу Сівка еліта розрахункова норма висіву становитиме 140 кг/га. Ураховуючи ціну такого насіння сої на рівні 18 грн/кг, загальні витрати на насіння становитимуть 2,5 тис. гривень.

Живлення та захист рослин

У структурі виробничих витрат вирощування сої на частку мінеральних добрив припадає в середньому 12–16%, на засоби захисту рослин – 16–18%. Здебільшого використовують комплексні добрива. У лютому-березні поточного року ціни на основні види добрив були сталими: нітроамофоска імпортованого виробництва NPK (16:16:16) в середньому коштувала близько 12 тис. грн/т, аміачна селітра N (34,4) – 7–7,2 тис.

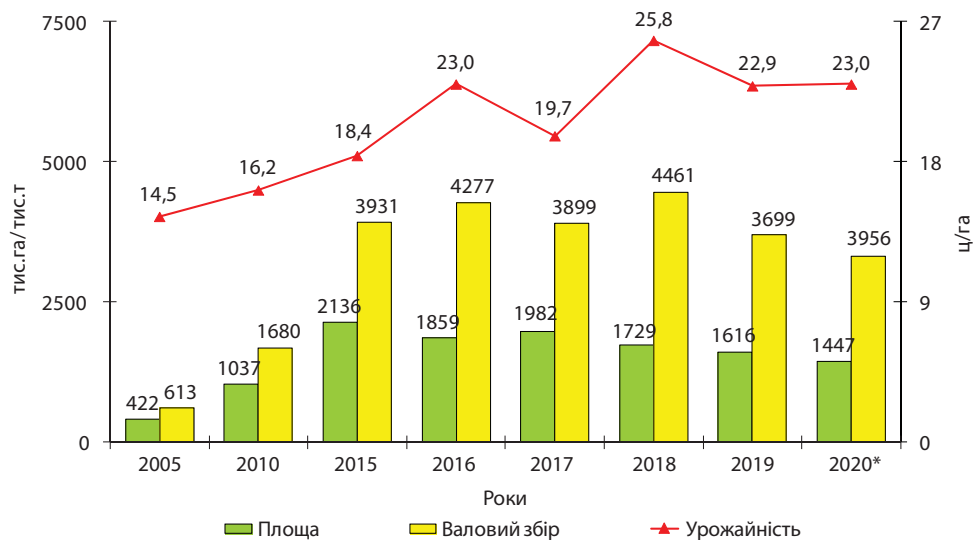
За внесення нітроамофоски в передпосівну культивування розрахунково 200 кг/га, аміачної селітри під час сівби (або передпосівної культивування) 100 кг/га, враховуючи закупівельні ціни на комплексні добрива другої декади березня 2020 року розрахункові затрати за інтенсивної технології на міндобрива становитимуть 2,6 тис. грн/га.

Своєю чергою в системі захисту рослин можна застосовувати ґрунтовий гербіцид проти однорічних дводольних і злакових бур'янів типу Фронт'єр Оптима, страхові гербіциди проти злакових бур'янів типу Хармоні, Базагран, фунгіцид широкої дії типу Абакус, а також прилипач типу Тренд, десикант типу Реглон Супер й інокюлянт типу Оптімайз.

Загалом пропозиція внутрішнього ринку засобів захисту рослин представлена світовими брендами й має широкий асортимент, а ціни залежать від курсу основних світових валют до гривні. Таким чином, сукупна вартість визначених засобів захисту рослин розрахунково на 1 га становитиме понад 2,9 тис. гривень.

Інші витрати

Потреба в пально-мастильних матеріалах для сільськогосподарської техніки визначається за технологічною картою вирощування сої. Також враховують види робіт і встановлені норми витрат пального на їх проведення. За інтенсивної технології вирощування сої розрахункова потреба в паливно-мастильних матеріалах на 1 га становить 57,1 л. Виходячи з комплек-

Джерело: Держстатслужба, 2019–2020 рр., прогноз 2020 року — Мінекономрозвитку

Рис. Динаміка вирощування сої в Україні

сної ціни дизельного пального та мастил усіх видів на рівні 28,8 грн/л, загальна їх вартість становитиме понад 1,6 тис. гривень. Розрахункові амортизаційні відрахування за умови використання техніки іноземного виробництва за інтенсивною технологією становитимуть 1,3 тис. грн/га, запасні частини та ремонти – понад 1,1 тис. грн/га.

У визначенні мінімального розміру орендної плати за пай враховують показники нормативної грошової оцінки ріллі, проведеної станом на 1 липня 1995 року та перераховані відповідно до коефіцієнта визначених у період із 1996–2015 рр. Враховуючи перераховані середні показники нормативної грошової оцінки ріллі, орендної плати на рівні 10%, її сума становитиме 2,95 тис. грн/га. Таким чином, у структурі витрат із вирощування сої орендна плата перевищуватиме 17%.

Розрахунково внутрішньогосподарські витрати у вирощуванні сої становитимуть 0,27 тис. грн/га.

Цінова ситуація

Ціни на сою у світі формуються під впливом результатів торгів на провідних товарних біржах. Протягом 2019/20 МР спостерігалось незначне підвищення цін на соєві боби. Якщо в жовтні 2019 року закупівельна ціна у США на умовах франко-склад становила 316 дол./т, то в лютому цього року підвищилася до 325 дол./т. Загалом середні світові ціни 2019/20 МР є вищими від попереднього сезону на 2–3%.

Внутрішній ринок сої цього сезону відзначався значним зниженням заку-

півельних цін, а потім ростом. Так, у першій декаді жовтня 2019 року соя в середньому по Україні коштувала всього 7,6 тис. грн/т, а на 20 березня 2020-го досягла 9,5 тис. грн/т. До того ж мінімальними (7,6 тис. грн/т) декларувалися закупівельні ціни в Рівненській області, а максимальними (10,6 тис. грн/т) – у Кіровоградській.

Надалі ціни утримуватимуться на сталому рівні. Причинами цього є девальвація гривні й коливання валютного ринку, а також обмеження пропозиції внаслідок загострення конкуренції на внутрішньому ринку.

Підсумки та прогнози

У новому сезоні передбачається скорочення посівних площі під соєю на 14%, як порівняти з попереднім роком, до 1,4 млн гектарів. Ураховуючи середню врожайність останніх років, можна розраховувати на валовий збір понад 3,3 млн тонн.

Зниження зацікавленості аграріїв до сої пояснюється суттєвими коливаннями цін за підсумками цього сезону. Разом із тим культура має високий рівень рентабельності. За інтенсивної технології вирощування сої загальні витрати на 1 га становитимуть 18,1 тис. гривень. Ураховуючи врожайність – 3,5 ц/га, собівартість 1 т продукції становитиме 5,2 тис. гривень. За ціни продажу продукції на рівні 9,5 тис. грн/т, доходи з 1 га перевищать 33 тис. гривень, що забезпечить рентабельність на рівні 84%.

larysa.stepanushko@agpmedia.com.ua